

ПІДСУМКИ БАГАТОРІЧНОЇ ІНТРОДУКЦІЙНОЇ РОБОТИ КОРМОВИХ, ПРЯНОСМАКОВИХ, ОВОЧЕВИХ ТА ЛІКАРСЬКИХ ІНТРОДУЦЕНТІВ У ДЕНДРОЛОГІЧНОМУ ПАРКУ «ДРУЖБА» ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Т. І. Козак, Л. В. Гацук

Дендрологічний парк «Дружба», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Проведено аналіз колекції сільськогосподарських рослин дендропарку. Загальна кількість сільськогосподарських рослин становить 180 форм і сортів.

Ключові слова: інтродукція, акліматизація, екологічні умови, культивування

Kozak T. I., Gacyk T. I. Results of long-term introduction of work of forage, spicinesses, vegetable and medical i introduction plant in dendrology park «Friendship». The analysis of collection of agricultural plants is conducted in a dendrology park "Friendship" the Prykarpattya national university the name of In Stefanika. A general amount makes 180 plants and sorts.

Key words: introduction, acclimatization, ecological conditions, cultivation

Вступ

В даний час життя вимагає, здавалось б, нетрадиційних для дендрологічних парків досліджень і перш за все вирішення кормової проблеми для тваринництва шляхом пошуку нових сировинних ресурсів. Для цього в дендрологічному парку «Дружба» закладено селекційно-генетичні розсадники. Створено колекційні розсадники для збагачення культурної флори Прикарпаття найперспективнішими рослинами різного напрямку використання: технічного, овочевого, кормового, пряно-ароматичного, лікарського, енергетичного, медоносного, сидерального. Основними напрямками роботи є акліматизація, інтродукція, особливості розмноження, строки та способи вирощування, вивчення сівозмін на біологічну активність та родючість ґрунту.

Матеріали і методи

Об'єктом досліджень є флора дендрологічному парку «Дружба», а предметом – видовий склад сільськогосподарських рослин, які здійснювали впродовж 2000 – 2011 років. Дослідженнями були охоплені колекційні ділянки сільськогосподарських рослин. Назви видів рослин приймалися за «Определителем высших растений Украины» [3].

Результати та обговорення

Метою створення колекції – залучення нових мало поширених кормових рослин та нових видів зі світової та аборигенної флори для розширення асортименту рослин в агропромисловому комплексі регіону.

Створено унікальні за якісним і кількісним складом колекції кормових, енергетичних, овочевих, пряноароматичних, технічних рослин з усіх географічних регіонів світу яка нараховує 80 видів і понад 200 форм та сортів, які належать до 14 родин. У відділі розміщені такі сівозміни: польова, лукопасовишна, овочева, кормова і медоносна. Серед них зернові, технічні, кормові, овочеві та баштанні. Найбільше видів налічує родина Poaceae - 23, родина Fabaceae - 16, родина Brassicaceae – 7, родини Apiaceae, Alliaceae, Solanaceae - 6.

Висіваються у систематичному порядку різновидності сортів озимих пшениць, ячменю, жита та зимуючого вівса. Серед злаків привертають увагу могар італійський і чумиза, які тепер майже ніде не вирощуються. Колекція зернових культур налічує 34 сорти озимих і 17 ярих. Тут зібрано 22 сорти озимої пшениці: Миронівська 808, Безоста 1, Галицька, Турківська вусачка, Закарпатська, Поліська 70, Іллічівка та інші. Для порівняння висіваються сорти іноземної селекції, наприклад: Старке, Свале та інші. Зимуючий овес Передкарпатський 1 виведений шляхом переведення з ярої місцевої форми в озиму. Придатний для використання на зелений корм, зерно. Сорт високоврожайний, зимостійкий та ранньостиглий, стійкий проти вилягання. Селекційна робота з новими мало поширеними кормовими рослинами проводиться у напрямку створення сортів з високою продуктивністю і кормовою цінністю та адаптованих для зростання у Прикарпатті. Із сортів твердої і м'якої пшениці вирощується: Дублянка 4, Палестинська, Польонікум та інші. Із сортів ячменю вирощують: Високогірний багаторядний, Верховинський чорний, Шестун Карпатський, Оркіш, Чорний дворядний та інші, які зібрані з різних районів західної України. Висіваються селекційні сорти вівса : Верховинський чорний, Карпатський кріслач, Буг, Лемківський гол озерний та інші. Слід зауважити, що ярий овес Верховинський чорний – це стародавній місцевий сорт народної селекції.

За результатами наукових досліджень дендрологічного парку «Дружба» головне управління агропромислового розвитку включило університет у програму «Трави Прикарпаття - 2010», для виведення нових сортів кормових рослин та виробництва елітного насіння [4]. До державного реєстру сортів України у 2009-2010 роках занесено сорти рослин кормового й олійного напрямків гірчиця біла *Sinapis alba* L. „Борівська”, тимофіївка лучна „Пасічнянська”. Із злакових трав висіваються: вівсяниця червона, лучна; тимофіївка лучна, грястиця збірна, лисохвіст лучний, та інші.

При інтродукційному вивченні видів поряд з фенологічними спостереженнями, проводиться дослідження особливостей початкових етапів органогенезу. Дендрологічний парк «Дружба» співпрацює із Національним ботанічним садом імені Н. Н. Гришка НАН України. Разом із співробітниками проводяться дослідження по інтродукції, акліматизації та селекції нових кормових, пряно-смакових, овочевих, лікарських рослин. З 2010 року започатковано створення колекції „Біоенергетичні рослини”, яка налічує 6 видів. За результатами інтродукційної роботи визначено найперспективніші рослини з високим потенціалом енергетичної ефективності, які мають різні напрями використання для виробництва фіто палива. Це такі види: озимий ріпак, редька олійна, суріпиця, козлятник, сіда, мальви однорічні, амарант, селера, фізаліс.

Колекція „Кормові рослини” представлена родинами капустяні, мальвові, амарантові, бобові, айстрові, гречкові тощо. Основним завданням інтродукції кормових рослин забезпечення потреб тваринництва в достатній кількості збалансованими кормами за рахунок удосконалення структури і збільшення біорізноманіття агрофітоценозів.

З родини Fabaceae пройшли багаторічне випробовування і культивування (сочевиця харчова-*Lens culinaris* Medis., середела посівна - *Ornithopus sativus* Brot., коношина панонська - *Trifolium pannonicum* Jacg., люпин вузколистий (*Lupinus angustifolius*), люпин жовтий (*Lupinus luteus*), соя щетиниста (*Glycine hispida*), боби звичайні (*Vicia faba*) представлені 20 кормових та місцевих стародавніх сортів: Пікуловецькі, Турківські місцеві, Дрогобицькі та інші, козлятник східний (*Galega officinalis*). Чергування культур в польовій сівозміні забезпечує умови підвищення і збільшення з року в рік кількості сільськогосподарської продукції.

Колекція „Технічні рослини” налічує 15 таксонів. Метою створення цієї експозиційно-колекційної ділянки є збагачення видового та сортового різноманіття рослин за рахунок мобілізації природної флори України. В колекційному фонді зібрані групи рослин, які поділяються на луб'яні, фарбувальні, сидеральні. В колекції вирощуються в основному мало поширені олійні, ефіроолійні, технічні культури: рижий голий (*Camelina glabrata* Fritsch), фацелія пажмоліста (*Phacelia tanacetifolia* Benth), канатник Теофраста (*Abutilon theophrastii* Medis), сорго звичайне (*Sorghum vulgare* L.), фізаліс мексиканський (*Physalis ixocarpa* Brot.), фенхель звичайний (*Foeniculum vulgare* Mill.), коліандр посівний (*Coriandrum sativum*), коноплі посівні, мальва олійна, редька олійна, гірчиця чорна і біла. Пряно-ароматичних рослин у колекції налічується 10 видів, широко представлені рослини з родин селерові, айстрові, жовтцеві.

Колекція „Овочеві рослини” нараховує 55 видів, які представлені сортами салатно – шпинатні, капустяні, коренеплідні, цибулинні, гарбузові, бульбоплідні групи. Сорти картоплі народної селекції, нараховують 60 популяцій, зібраних у населення передгірських і гірських районів Карпат.

В результаті багаторічних комплексних досліджень трав'янистих рослин встановлено біолого-морфологічні та екологічні особливості, етапи онтогенезу, біохімічний склад рослин, проходження умов вегетації. Розроблені технологічні умови культивування сільськогосподарських рослин, розроблено методики збирання елітного насіння.

Висновки

Результати проведеної роботи свідчать, що закладені селекційно-генетичні розсадники бобово-злакових, кормових, овочевих та лікарських рослин відіграють значну роль у збереженні біорізноманіття флори Прикарпаття, розширенні асортименту рослин для сільськогосподарського виробництва, які є базою для виведення нових сортів.

Література

1. Абрамика М.І., Мазура В.О., Куничак Г.І., Козак Т.І. Каталог сортів Прикарпатської селекції. – Івано-Франківськ, 2010. – 58 с.
2. Ботанічний сад Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: путівник / [Т.І.Козак, В.В.Куліш, О.Я. Куцела та ін.].- Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – 28 с.
3. Доброчаєва Д. Н., Котов М. И., Прокудин Ю. Н. Определителем высших растений Украины. – К. : Наукова думка, 1987. – 548 с.
4. Дендрологічний парк «Дружба» імені Зіновія Павлика: Довідник – путівник. - Івано-Франківськ: Плай, 1998. - 96 с.
5. Інтродукція рослин, збереження та збагачення біорізноманіття в Ботанічних садах і дендропарках: Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 75- річчю заснування Національного ботанічного саду ім. М.М.Гришка НАН України, 15-17 вересня 2010 р. – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – 632 с.

6. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. – 2-е видання, виправлене. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 808 с.

Стаття поступила до редакції 03.05.2011 р.; Стаття прийнята до друку 22.05.2011 р.

Козак Т. І. – директор дендрологічного парку «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Гацук Л. В. – науковий співробітник дендрологічного парку «Дружба» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Рецензент: кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри агрохімії та ґрунтознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Карбівська У.М.

УДК 633.853.494:631.512

ФОРМУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ НАСІННЯ ФЕНХЕЛЯ ЗВИЧАЙНОГО ЗА РІЗНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ ВИРОЩУВАННЯ

П. М. Дмитрик

Кафедра агрохімії і ґрунтознавства Інституту природничих наук Прикарпатського національного університету

На відповідному експериментальному матеріалі доведена можливість при сівбі в першій половині квітня широкорядним способом із міжряддями 45 см отримувати в зоні Передкарпаття Івано-Франківської області стабільну урожайність 15-16 ц/га насіння фенхеля звичайного.

Ключові слова: фенхель, спосіб сівби, ширина міжрядь, глибина загортання, продуктивність.

Dmytryk P. M. The forming of the productivity of seed *Foeniculum vulgare* Mill. at different technological receptions growing. The possibility to get stable productivity of fennel seeds in Predkarpattya of Ivano-Frankovsk region while using the sowing in the first half of April by method with spaces between rows to get 45 centimeters on the base of proper experimental material is proved.

Keywords: fennel, method of sowing (narrow row, ordinary row, broad row), productivity.

Вступ

Фенхель звичайний (*Foeniculum vulgare* Mill.) вирощують завдяки ефірній олії, яка є в стеблі, листках, квітках рослин, але більше всього в стиглому насінні – 5...7 % [3]. Використовується олія, головним чином, в фармацевтичній та парфумерній промисловостях.

В Україні перші промислові посіви фенхеля були здійснені на початку XIX століття в Полтавській, Чернігівській, Подільській губерніях. Проте прижились вони тільки в Подільській але настільки, що в 1924 р. в с. Брага, містечках Жванець і Мінківці з'явилися переробні підприємства. В 50-60 рр. XX століття посіви цієї культури сконцентрувалися в Новоселицькому, Кельменецькому і Хотинському районах, в Чернівецькій області – 70 % від загальної площі посіву 1000 га [4]. В останній час з'явилися відомості про вирощування його на Івано-Франківщині та Львівщині [2].

Ефіроноси відносяться до групи культур з рентабельністю виробництва 200% і більше [26]. Проте регіони можливого вирощування їх обмежені через надзвичайну чутливість культури до морозів, посух, буревіїв та інших несприятливих явищ. Отже, збільшення виробництва сировини для ефіроолійного виробництва можна лише підвищенням урожайності за рахунок удосконалення технологій вирощування цієї специфічної групи культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за даною проблемою. Культивують фенхель як зимуючу та яру культури. Зимуючу форму сіють в другій половині серпня, яру – навесні при температурі ґрунту 6...8 °С. Кращими попередниками фенхеля в сівозміні вважають озимі стерньові і ярі просапні культури. Основний обробіток ґрунту під ярі посіви проводять за аналогією до цукрових буряків з єдиною відміною - глибина оранки - 25...27 см, на 5..6 см мілкіше ніж під буряки. Під зимуючий посів поле готують з орієнтацією на проведення сівби в другій декаді серпня. В цьому випадку, безумовно, кращим попередником будуть однорічні трави. Передпосівний обробіток ґрунту під весняну сівбу включає ранне боронування в 2-3 сліди;